

สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ

Right to Counsel Appointed by the State

ธีรณี เทพสุเมธานนท์¹ และสลิล สิริพิทุร²

Teerani Tepsumethanon and Slin Sirapitool

Received: August 20, 2021

Revised: November 5, 2021

Accepted: November 6, 2021

บทคัดย่อ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและในชั้นพิจารณา เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐตั้งแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงบทบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบัน จะพบว่ามีการพัฒนาการที่ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับมาตรฐานสากลพบว่า มีความสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายรวมถึงคำวินิจฉัยของศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของประเทศอังกฤษ พบว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติในเรื่องสิทธิในการที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการช่วยเหลือจากทนายความอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายโดยกำหนดคุณสมบัติทนายความที่ได้รับการตั้งให้โดยรัฐหรืออาจจะพิจารณารูปแบบของประเทศอังกฤษที่ให้มี Criminal Defence Service ในปี ค.ศ. 1999 ซึ่งสามารถจ้างทนายความในสำนักงานทนายความเอกชนมาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย

คำสำคัญ: สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความ พัฒนาการสิทธิ มาตรฐานสากล

Abstract

The Criminal Procedure Code provides the right to counsel appointed by the state at the inquiry stage, in the preliminary examination and in the trial. When considering the Criminal Procedure Code provisions relating to the right to counsel

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
e-mail: teerani.t@rumail.ru.ac.th

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
e-mail: slin_s@rumail.ru.ac.th

appointed by the state since the effectiveness of Criminal Procedure Code dated on the 1st October B.E. 2478 and an amendment until current provisions, it is found that there has been an improvement in the accused's protections. When comparing the right to counsel appointed by the state under the Criminal Procedure Code with the international standards, it was found that the provisions in the Criminal Procedure Code was consistent with the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights. However, when compared to the law, including the rulings of the Supreme Court of the United States and the law of England, it was found that the provisions of the Criminal Procedure Code do not stipulate the right to effective counsel so that the accused is effectively assisted. It was therefore deemed appropriate that Thailand's provisions should be revised by either defining the qualification of the counsels appointed by the state, or perhaps considering the British model of the Criminal Defense Service in 1999, which could employ counsels in the office or private lawyers in order to provide assistance to alleged offenders or the accused as stipulated in the law.

Keywords: Right to Counsel Appointed, Development of Rights, International Standards

บทนำ

ทนายความในคดีอาญามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ถูกกล่าวหา โดยเฉพาะบุคคลที่ถูกดำเนินคดีโดยรัฐ เนื่องจากรัฐจะมีเจ้าพนักงานซึ่งมีความรู้กฎหมาย ผู้ถูกกล่าวหาจึงควรมีทนายความให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักอาวุธเท่าเทียมกัน (Equality of arms) (คณิต ณ นคร, 2555, น. 150) และเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีทนายความให้ความช่วยเหลือ จึงมีการรับรองสิทธิในการมีทนายความไว้ทั้งในระดับระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) หรือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) รวมถึงบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ในกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ

สำหรับสิทธิที่จะมีทนายความแบ่งได้เป็นสองเรื่อง คือ สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ และสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ (กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง, 2519 อ้างถึงใน ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, น. 79) โดยประเทศไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิทั้งสองเรื่องนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในบทความนี้จะแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งจะกล่าวถึงพัฒนาการสิทธิที่จะมีทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกล่าวถึงเฉพาะสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ และวิเคราะห์บัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐว่าเพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่ และในส่วนที่สองได้วิเคราะห์

เปรียบเทียบสิทธิที่จะมีหนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาสิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความโดยรัฐของประเทศไทย

1. พัฒนาการสิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและในชั้นพิจารณา สำหรับบทบัญญัติแรกที่รับรองสิทธิดังกล่าว คือ มาตรา 173 ซึ่งได้บัญญัติให้มีการจัดหาหนายความแก่จำเลยในชั้นพิจารณา โดยบทบัญญัตินี้เริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 พร้อมกับวันที่เริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477, มาตรา 3) บทบัญญัติตามมาตรา 173 ได้มีการแก้ไข 4 ครั้ง และในการแก้ไขครั้งสุดท้ายหลังสุดมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2547

สำหรับบทบัญญัติที่รับรองสิทธิที่ได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐในลำดับถัดมาคือ มาตรา 134 ทวิ ซึ่งได้บัญญัติให้มีการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543 ซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิก มาตรา 134 ทวิ และเพิ่มเติมมาตรา 134/1 แทนบทบัญญัติที่ยกเลิกไป โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2547

บทบัญญัติที่รับรองสิทธิที่ได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐ ในลำดับสุดท้ายคือ มาตรา 165/2 ได้บัญญัติให้มีการตั้งหนายความให้แก่จำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

ผู้เขียนจะกล่าวถึงสิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐตามลำดับที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิ คือ สิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐในชั้นพิจารณา ชั้นสอบสวนและชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

1.1 สิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐในชั้นพิจารณา

สำหรับบทบัญญัติตามมาตรา 173 เมื่อเริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐ โดยพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหาและพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งกรณีพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่ถูกกล่าวหา คือ ในคดีอุกฉกรรจ์มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ส่วนกรณีพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือ ในคดีที่เด็กตามมาตรา 56, 57 และ 58 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาเป็นจำเลย สำหรับอายุของเด็กตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา (เนื่องจากเป็นกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ในขณะนั้น โดยประมวลกฎหมายอาญาดั้งเดิมฉบับปัจจุบันเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 สำหรับพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญาพ.ศ. 2499 มาตรา 3 ได้บัญญัติให้ “ประมวลกฎหมายอาญาทำพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป”) (กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, 2451, มาตรา 3) ตามมาตรา 56 คือ เด็กอายุไม่ถึงเจ็ดขวบ ตามมาตรา 57 คือ เด็กอายุเกินเจ็ดขวบขึ้นไป แต่ยังไม่ถึงสิบสี่ขวบ และตามมาตรา 58 คือ เด็กอายุเกินสิบสี่ขวบขึ้นไป แต่ยังไม่ถึงสิบหกขวบ โดยผู้ถูกกล่าวหาสามารถละสิทธิที่จะได้รับการตั้งหนายความให้โดยรัฐ ทั้งกรณี

พิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่ถูกกล่าวหาและกรณีพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา เนื่องจากศาลจะตั้งทนายความให้ เมื่อศาลถามจำเลยก่อนเริ่มพิจารณาว่ามีทนายความหรือไม่ และจำเลยตอบว่าไม่มีทนายความและต้องการทนายความเท่านั้น ด้วยเหตุนี้หากศาลถามแล้วจำเลยไม่ต้องการทนายความ ศาลไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้

บทบัญญัติตามมาตรา 173 ซึ่งใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 ได้มีการแก้ไขครั้งแรกโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527 โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2527 จึงมีผลใช้บังคับวันที่ 21 กันยายน 2527 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527, มาตรา 2) หลังจากที่ใช้บทบัญญัติดังกล่าวมาเป็นเวลาถึงเกือบ 49 ปี

สำหรับบทบัญญัติมาตรา 173 ที่มีการแก้ไขครั้งที่ 1 นี้ การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐยังคงพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา รวมถึงมีการเพิ่มเติมการพิจารณาจากผู้ถูกกล่าวหาที่มีฐานะยากจน (หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527, 2527)

กรณีอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหาอย่างสูงคงอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ส่วนกรณีอายุของผู้ถูกกล่าวหา ได้แก้ไขจากเดิมที่ได้กำหนดอายุตามกฎหมายลักษณะอาญา มาเป็นจำเลยอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล และกรณีพิจารณาจากผู้ถูกกล่าวหาที่มีฐานะยากจน คือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนาย โดยกรณีนี้ ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริงจึงจะตั้งทนายความให้

ข้อสังเกต กรณีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี และจำเลยอายุเกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล แม้จำเลยมีฐานะยากจนรวมทั้งจำเลยต้องการทนายความ ศาลก็ไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้

บทบัญญัติมาตรา 173 ที่มีการแก้ไขครั้งที่ 1 นี้ ผู้ถูกกล่าวหายังคงสามารถสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้ ซึ่งหลังจากที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 173 ครั้งแรกห้าปี ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวครั้งที่ 2 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2532 และให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2532 จึงมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2532 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2532, มาตรา 2)

สำหรับบทบัญญัติมาตรา 173 ที่มีการแก้ไขครั้งที่ 2 นี้ กฎหมายยังคงให้รัฐตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา รวมถึงพิจารณาจากผู้ถูกกล่าวหาที่มีฐานะยากจน

การแก้ไขครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้โดยรัฐในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายให้ แม้จำเลยไม่ต้องการทนายความ สำหรับกรณีคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิตและในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล จำเลยยังคงสละสิทธิจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้ หากก่อนเริ่มพิจารณาศาลถามจำเลยเรื่องทนายความแล้ว จำเลยไม่มีทนายความแต่จำเลยไม่ต้องการทนายความ ศาลไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้ ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งนี้ยังคงให้จำเลยที่ไม่มีทนายความและต่อสู้คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงสิบปี แลลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนายก็ให้ศาลตั้งทนายให้ โดยกรณีนี้ ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริงจึงจะตั้งทนายความให้

หลังจากนั้นได้มีแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 173 ครั้งที่ 3 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 จึงมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539, มาตรา 2) หลังจากที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 เป็นเวลาเจ็ดปี ซึ่งการแก้ไขครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ใช้คำว่าทนายความ โดยบทบัญญัติที่เริ่มใช้ครั้งแรกและที่แก้ไขครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ใช้คำว่าทนาย

สำหรับบทบัญญัติมาตรา 173 ที่มีการแก้ไขครั้งที่ 3 นี้ กฎหมายให้รัฐตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา แต่ได้ยกเลิกการที่ศาลจะตั้งทนายความให้โดยพิจารณาจากผู้ถูกกล่าวหาที่มีฐานะยากจนคือ ยกเลิกการจัดหาทนายความให้โดยรัฐในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงสิบปี และจำเลยไม่มีทนายความ โดยจำเลยแลลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนายและต่อสู้คดี

การแก้ไขครั้งนี้ยังคงกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ส่วนกรณีซึ่งผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ ได้แก้ไขจากเดิม ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิต และในคดีที่อายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล เป็นในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยหากจำเลยไม่ต้องการทนายความหลังจากที่ศาลได้ถามแล้วก็ไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้จำเลย

ข้อสังเกต การแก้ไขให้ทุกคดีที่มีอัตราโทษจำคุก และการขยายอายุของผู้ที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นอายุไม่เกินสิบแปดปีนับแต่วันที่ถูกฟ้อง ทำให้จำเลยมีสิทธิจะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐเพิ่มมากขึ้น

บทบัญญัติมาตรา 173 ได้มีการแก้ไขอีกครั้งเป็นครั้งที่ 4 หลังจากที่ใช้บทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3 ได้แปดปี โดยบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ใช้มาถึงปัจจุบัน

สำหรับมาตรา 173 ที่ใช้ในปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2547 โดยบทบัญญัติที่มีการแก้ไขในครั้งนี้ กฎหมายให้รัฐตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยยังคงพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ จากเดิมซึ่งมีเพียงคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต โดยเพิ่มคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล มีผลให้ทั้งสองกรณีดังกล่าวหากก่อนเริ่มพิจารณาศาลได้สอบถามจำเลยเรื่องทนายความแล้ว จำเลยตอบว่าไม่มีทนายความ ไม่ว่าจำเลยจะต้องการทนายความหรือไม่ ศาลต้องตั้งทนายความให้เสมอ

สำหรับกรณีซึ่งผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ ได้แก้ไขจากเดิม เหลือเพียงคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเท่านั้น เนื่องจากกฎหมายได้แก้ไขไม่ให้จำเลยในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล สละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ

ข้อสังเกต การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 สืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีสาระสำคัญประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่งผลให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญหลายประการในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการดำเนินคดีอาญาในกฎหมายลำดับรอง (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548, น. 11-12)

ผลของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 173

ในชั้นพิจารณาจนถึงก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หากศาลชั้นต้นพบว่าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 173 ศาลชั้นต้นสามารถสั่งให้เพิกถอนการพิจารณาที่ผิดระเบียบนั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 27 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ให้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามหากศาลชั้นต้นไม่พบว่าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 173 คดีได้มีการพิจารณาและได้มีคำพิพากษา ต่อมามีการยื่นอุทธรณ์ หากศาลชั้นอุทธรณ์พบว่าศาลชั้นต้นปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 173 ศาลชั้นอุทธรณ์สามารถอาศัยอำนาจตามมาตรา 208 (2) ย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นทำการพิจารณาและพิพากษาหรือสั่งใหม่ตามรูปคดีได้ แต่หากศาลชั้นอุทธรณ์เห็นว่าข้อที่ไม่ถูกต้องนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย มิได้มีผลกระทบต่อความยุติธรรม ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจตามมาตรา 208 (2) ย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาใหม่ก็ได้ (ธานีศ เกศพิทักษ์, 2564, น. 357-363)

1.2 สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน

บทบัญญัติแรกของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่รับรองสิทธิที่จะได้รับตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน คือ มาตรา 134 ทวิ ซึ่งบทบัญญัตินี้ได้เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 (พระราชบัญญัติแก้ไข

เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542, มาตรา 6) โดยให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2542 จึงมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2543 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542, มาตรา 2)

สำหรับบทบัญญัติมาตรา 134 ทวิ นี้ การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ โดยพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือ ผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา และบทบัญญัตินี้เป็นบทบังคับเด็ดขาดที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะมีทนายความได้ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติให้ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ข้อสังเกต บทบัญญัติมาตรา 134 ทวิ ไม่มีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน

หลังจากที่บทบัญญัติมาตรา 134 ทวิ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลา 4 ปี 3 เดือน ได้มีการยกเลิกบทบัญญัตินี้และเพิ่มเติมมาตรา 134/1 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ยกเว้นวรรคสองของบทบัญญัตินี้ที่มีผลใช้บังคับวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2548 (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2562, น. 262)

มาตรา 134/1 ได้บัญญัติสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน โดยมีทั้งกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิได้และกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถจะสละสิทธิได้ สำหรับกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวนมีการบัญญัติไว้ตามมาตรา 134/1 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติกรณีที่ต้องตั้งทนายความให้ผู้ถูกกล่าวหาโดยพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา คือ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตและพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ทั้งสองกรณีดังกล่าวก่อนเริ่มถามคำให้การพนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ข้อสังเกต เดิมตามมาตรา 134 ทวิ กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน มีเพียงกรณีผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา โดยบทบัญญัติมาตรา 134/1 ได้เพิ่มกรณีคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตไปอีกกรณีหนึ่ง

กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวนมีการบัญญัติไว้ตามมาตรา 134/1 วรรคสอง โดยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

ผลของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 134/1

หากพนักงานสอบสวนปฏิบัติในเรื่องการถาม และ/หรือ การจัดหาทนายความให้ไม่ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ตามมาตรา 134/1 วรรคแรกหรือวรรคสอง จะมีผลตามมาตรา 134/4 วรรคท้ายคือ

ถ้อยคำใด ๆ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้ เมื่อกฎหมายได้บัญญัติผลของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 134/1 ไว้ดังนี้ แม้พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ก็ไม่ทำให้การสอบสวนไม่ชอบ พนักงานอัยการจึงยังคงมีอำนาจฟ้อง (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2553, น. 555) อย่างไรก็ตาม หากการปฏิบัติไม่ถูกต้องของพนักงานสอบสวนในเรื่องการถาม และ/หรือ การจัดหาทนายความตามมาตรา 134/1 วรรคแรกหรือวรรคสอง ปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมโดยการสอบสวนผู้ต้องหาหรือนั้นใหม่ให้ครบถ้วนก่อนดำเนินการต่อไปตามมาตรา 143 วรรคสอง (ก) (สำนักงานอัยการสูงสุด, 2561)

1.3 สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

มาตรา 165/1 ได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง โดยบทบัญญัติดังกล่าว มีการเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 33) พ.ศ. 2562 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

ตามมาตรา 165/1 ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง โดยจะพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งกฎหมายบัญญัติทั้งกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้ และกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถจะสละสิทธิได้

สำหรับกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวนมีการบัญญัติไว้ตามมาตรา 165/1 วรรคแรก จะพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่บุคคลนั้นถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด คือ อัตราโทษประหารชีวิต และพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือ ในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล โดยทั้งสองกรณีนี้ หากมีการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ส่วนกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง มีการบัญญัติไว้ตามมาตรา 165/1 วรรคสอง โดยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ข้อสังเกต

(1) กรณีการตั้งทนายความให้โดยรัฐตามบทบัญญัติมาตรา 165/1 วรรคแรก มีความแตกต่างจากมาตรา 134/1 วรรคแรก และมาตรา 173 วรรคแรก

การตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134/1 วรรคแรก ก่อนเริ่มถามคำให้การ พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ และการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นพิจารณาตามมาตรา 173 วรรคแรก ก่อนเริ่มพิจารณาคาสต้องถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ แต่การตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/1 ศาลไม่จำเป็นต้องถามจำเลยเรื่องทนายความ โดยกฎหมายบัญญัติเพียงว่าในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

(2) เหตุที่มาตรา 165/1 วรรคแรกและวรรคสอง ได้บัญญัติ “...ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ...” เนื่องจาก มาตรา 165 วรรคแรกได้บัญญัติถึงวิธีการไต่สวนมูลฟ้องในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องผู้ที่ถูกพนักงานอัยการฟ้องจะมีฐานะเป็นจำเลยแล้ว จึงต้องไต่สวนมูลฟ้องต่อหน้าจำเลยเสมอ ด้วยเหตุนี้ในวันไต่สวนมูลฟ้องจึงต้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล เมื่อจำเลยมาหรือถูกคุมตัวมาศาลแล้ว ศาลจะปฏิบัติตามมาตรา 165/1 วรรคแรกหรือวรรคสองแล้วแต่กรณีได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงวิธีการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ตามมาตรา 165 วรรคสาม จะพบว่าในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง บุคคลที่ถูกราษฎรฟ้องจะยังไม่มีฐานะเป็นจำเลย ศาลจึงมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย โดยจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ และห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย เมื่อคดีราษฎรเป็นโจทก์ในวันไต่สวนมูลฟ้องจำเลยจะมาหรือไม่มาศาลก็ได้ การที่ศาลจะปฏิบัติตามมาตรา 165/1 วรรคแรกหรือวรรคสองได้ต่อเมื่อจำเลยมาศาลในวันไต่สวนมูลฟ้อง แต่หากจำเลยไม่มาศาลในวันไต่สวนมูลฟ้อง ศาลจะไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรา 165/1 วรรคแรกหรือวรรคสองได้ด้วยเหตุนี้การที่มาตรา 165/1 ได้บัญญัติให้กรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด เพื่อให้ครอบคลุมถึงวิธีการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ตามมาตรา 165 วรรคแรก และวิธีการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ตามมาตรา 165 วรรคสาม (ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์, 2563, น. 58-61)

ผลของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 165/1

หากก่อนมีคำพิพากษา ศาลชั้นต้นพบว่าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 165/1 ศาลชั้นต้นสามารถสั่งให้เพิกถอนการไต่สวนมูลฟ้องที่ผิดระเบียบนั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องใหม่ให้ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม หากศาลชั้นต้นไม่พบว่าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 165/1 ศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลประทับฟ้อง คดีได้มีการพิจารณาและได้มีคำพิพากษา ต่อมามีการยื่นอุทธรณ์ หากศาลชั้นอุทธรณ์พบว่าศาลชั้นต้นปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 165/1 ศาลชั้นอุทธรณ์สามารถอาศัยอำนาจตามมาตรา 208 (2) ย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวนมูลฟ้องให้ถูกต้องตามมาตรา 165/1 และพิพากษาหรือสั่งใหม่ตามรูปคดีได้ แต่หากศาลชั้นอุทธรณ์เห็นว่าข้อที่ไม่ถูกต้องนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย มิได้มีผลกระทบต่อความยุติธรรม ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจตามมาตรา 208 (2) ย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาใหม่ก็ได้ (ธานีศ เกศพิทักษ์, 2564, น. 188)

1.4 วิเคราะห์พัฒนาการสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐตั้งแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงบทบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบัน จะพบว่า มีพัฒนาการที่

ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้น ดังเห็นได้จากสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นพิจารณาตามมาตรา 173 ซึ่งแต่เดิมผู้ถูกกล่าวหาสามารถจะสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้ ต่อมากฎหมายได้แก้ไขให้มีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถจะสละสิทธิดังกล่าวได้ในบางกรณี ซึ่งถือเป็นการคุ้มครองขั้นสูงสุด

กรณีตามบทบัญญัติมาตรา 173 ที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้ กรณีพิจารณาจากอัตราโทษที่ถูกกล่าวหา เมื่อเริ่มใช้บทบัญญัติมาตรา 173 ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป ต่อมาได้มีการแก้ไขเป็นทุกคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ มีการแก้ไขให้คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตเป็นคดีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ หากศาลได้ถามเรื่องทนายความแล้วไม่มีทนายความศาลต้องตั้งทนายความให้เสมอ

กรณีการตั้งทนายความให้โดยรัฐตามมาตรา 173 ซึ่งพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา เมื่อเริ่มใช้บทบัญญัตินี้ ผู้ถูกกล่าวหาที่อายุไม่ถึงสิบหกปีมีสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ โดยผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธินี้ได้ ต่อมามีการแก้ไขเป็นอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล และมีการแก้ไขอีกครั้งเป็นอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล โดยในการแก้ไขเป็นอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องในครั้งแรก ผู้ถูกกล่าวหายังคงสามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้อย่างไร้กีดกัน ในปัจจุบันกรณีผู้ถูกกล่าวหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาศาลได้ถามเรื่องทนายความแล้วหากตอบว่าไม่มีทนายความ ศาลต้องตั้งทนายความให้เสมอไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐได้

บทบัญญัติมาตรา 134 ทวิ ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวน ซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิกบทบัญญัตินี้และได้เพิ่มเติมมาตรา 134/1 ซึ่งใช้บังคับถึงปัจจุบันก็แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้น ดังเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 134 ทวิ คุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ โดยพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือ ผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา โดยผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถสละสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติให้ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ ต่อมาเมื่อใช้บทบัญญัติมาตรา 134/1 วรคแรกยังคงคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐขั้นสูงสุด คือ ไม่สามารถสละสิทธิดังกล่าวได้ โดยพิจารณาจากอายุของผู้ถูกกล่าวหา คือ ผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาและได้เพิ่มคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตรา 134/1 วรคสอง เพิ่มการรับรองสิทธิจะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาสามารถสละสิทธิดังกล่าวได้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

สำหรับบทบัญญัติที่รับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/2 ซึ่งได้เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 33) พ.ศ. 2562 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 นี้ ถือเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่ได้รับการคุ้มครองในชั้นพิจารณาและในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเท่านั้น

2. วิเคราะห์บัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐเพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่

แม้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน จะมีพัฒนาการที่ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องจะพบว่ายังไม่มีกำหนดคุณสมบัติทนายความที่ได้รับการตั้งให้โดยรัฐ เช่น ต้องเป็นทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่าเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือเคยมีประสบการณ์ทำคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มาให้ความช่วยเหลือ ด้วยเหตุนี้แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการจัดหาทนายความให้โดยรัฐ แต่ทนายความที่รัฐจัดหาให้อาจขาดความชำนาญในการให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากเพิ่งเป็นทนายความได้ไม่นาน หรือไม่มีประสบการณ์ในการทำคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มาให้ความช่วยเหลือ ซึ่งอาจส่งผลต่อการที่จะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีที่ เป็นพนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือกรณีราษฎรซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทำให้สามารถจัดหาทนายความซึ่งมีความชำนาญกับคดีที่ยื่นฟ้อง

อย่างไรก็ตาม รัฐอาจต้องสนับสนุนงบประมาณในส่วนเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐเพิ่มมากขึ้น หากมีการกำหนดคุณสมบัติทนายความดังกล่าว

3. วิเคราะห์สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) โดยทั้ง UDHR และ ICCPR ถือเป็นมาตรฐานสากลในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้จะเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเหตุที่เป็นประเทศที่มีกฎหมายซึ่งให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนเป็นอย่างมากประเทศหนึ่งของโลก และจะเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศอังกฤษเนื่องจากมีกฎหมายที่ให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการช่วยเหลือจากทนายความโดยไม่พิจารณาว่าจะมีฐานะอย่างไร (ณรงค์ ใจหาญ, 2563, น. 115) และมีการเพิ่มประสิทธิภาพทนายความในการให้ความช่วยเหลือที่น่าสนใจ

3.1 ปณิญาสาทลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปณิญาสาทลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ UDHR ถือเป็นเอกสารประวัติดาศาสตรืในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน UDHR ถือเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกทีลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปณิญาฉบับนี้ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551, น. 1)

แม้ UDHR ณ จุดเริ่มต้นจะไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายระหว่างประเทศ จึงไม่มีพันธะผูกพันให้รัฐต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม หลังจากประกาศใช้ มาได้หลายสิบปีมีหลักฐานสนับสนุนสถานะใหม่ของ UDHR โดยพิจารณาจากทางปฏิบัติของรัฐ (State Practice) อันสืบเนื่องต่อมาจํานวนมากเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการยอมรับความสำคัญ และแนวทางปฏิบัติของรัฐดังกล่าวรวมถึงมติขององค์การระหว่างประเทศ คำแถลงในระดับรัฐมนตรี การเข้าร่วมอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนอันหลากหลาย หรือบทบัญญัติกฎหมายภายในประเทศทีรับรองสิทธิมนุษยชน ทำให้มีนักวิชาการจํานวนมากเห็นว่าปัจจุบัน UDHR มีการปรับเปลี่ยนสถานะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) มิใช่เป็นเพียงคำประกาศในเชิงหลักการเหมือนแต่แรก (จรัญ โฆษณานันท์, 2559, น. 311)

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทีเกี่ยวกับสิทธิทีจะได้รับ การตั้งทนายความให้โดยรัฐว่าได้มาตรฐานสอดคล้องกับ UDHR หรือไม่พบว่า UDHR ไม่ได้กำหนดเรื่องสิทธิทีจะได้รับ การตั้งทนายความให้โดยรัฐไว้โดยตรง อย่างไรก็ตาม UDHR ในส่วนทีเป็นหลักประกันในการดำเนินคดีอาญาตาม ข้อ 11 (1) ได้รับรองให้ “ทุกคนทีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ทางอาญา มีสิทธิทีจะได้รับ การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีทีเป็เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันทีจําเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี” ตาม UDHR ข้อ 11 (1) นี้ กรณีบุคคลทีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญาซึ่งมิได้มีพื้นฐานความรู้ทางกฎหมายอย่างเพียงพอทีจะต่อสู้ป้องกันตนเองได้ จะได้รับหลักประกันต่าง ๆ ทีจําเป็นในการต่อสู้คดี เช่น สิทธิทีจะมีทนายความเป็นต้น (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548, น. 22) ด้วยเหตุทีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติทีรับรองสิทธิทีจะได้รับ การตั้งทนายความให้โดยรัฐจึงสอดคล้องกับ UDHR

3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

สมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้รับรองกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2509 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2519 ประเทศไทยได้ภาคยานุวัติ (Accession) เข้าเป็นภาคี ICCPR เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 โดยไม่ได้ตั้งข้อสงวนแต่อย่างใด และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2557)

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐพบว่าสอดคล้องกับ ICCPR ข้อ 14 วรรค 3 (ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้นและสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2554, น. 42)

3.3 กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาและกฎหมายประเทศอังกฤษที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะมีทนายความ

3.3.1 กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะมีทนายความ

ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะมีทนายความไว้ว่า ในคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี (In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to ... to have the Assistance of Counsel for his defense.)

ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้เริ่มวางหลักในเรื่องสิทธิที่จะมีทนายความ ในคดี Powell v. Alabama, 287 US 45 (1932) โดยให้เหตุผลในคำพิพากษาไว้พอสรุปได้ดังนี้ “แม้แต่บุคคลที่มีความฉลาด มีการศึกษา อย่างไรก็ตามอาจไม่มีความชำนาญด้านกฎหมาย หากถูกฟ้องอาจไม่มีความสามารถพอเพียงที่จะทราบว่าในการฟ้องร้องนั้นถูกต้องหรือไม่ อีกทั้งจำเลยอาจไม่คุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ในเรื่องพยานหลักฐานต่าง ๆ การที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากทนายความอาจทำให้ถูกพิจารณาคดีโดยไม่ถูกต้อง ... จำเลยควรจะได้รับคำแนะนำจากทนายความในทุกขั้นตอน ซึ่งถ้าไม่มีคำแนะนำดังกล่าวจำเลยอาจได้รับความเสียหายจากการฟ้องร้องนั้น” (The Library of Congress, 1932)

ในคดี Powell v. Alabama ศาลได้วางหลักให้จำเลยที่ถูกกล่าวหาในคดีร้ายแรง (Felony) ซึ่งมีอัตราโทษประหารชีวิตต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกสิทธิที่จะมีทนายความใช้บังคับเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญาร้ายแรงโดยสหพันธรัฐเท่านั้น (Federal felony prosecution) โดยศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกายังไม่ขยายสิทธินี้ไปสู่มลรัฐ ต่อมาในคดี Gideon v. Wainwright, 372 US 335 (1963) ศาลได้วางหลักว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 กำหนดให้ทุกมลรัฐต้องจัดหาทนายความให้จำเลยที่มีฐานะยากจนและถูกดำเนินอาญาร้ายแรง และในปี ค.ศ. 1972 ในคดี Argersinger v. Hamlin ศาลสูงสุดได้ขยายสิทธิในการมีทนายความไปสู่คดีที่มีอัตราโทษจำคุก โดยไม่จำเป็นต้องเป็นคดีที่ร้ายแรง

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญประกอบกับคำวินิจฉัยของศาลสูงสุดพบว่าพัฒนาการสิทธิในการมีทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกามีอยู่ 3 ระดับ คือ

(1) สิทธิในการมีทนายความ คือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถจัดหาหรือแต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือตนเองได้

(2) สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้ คือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งมีฐานะยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ

(3) สิทธิในการที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ คือ คุณภาพของทนายความต้องให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณรงค์ ใจหาญ และคนอื่น ๆ, 2540, น. 29-30)

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายรวมถึงคำวินิจฉัยของศาลสูงสุดประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ตามที่กฎหมายทั้งสองประเทศให้สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับพัฒนาการสิทธิในการมีทนายความของสหรัฐอเมริกา พบว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยจะบัญญัติไว้เฉพาะสิทธิในการมีทนายความ คือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถจัดหาหรือแต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือตนเองได้ และสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐ โดยไม่ได้บัญญัติไปถึงสิทธิในการที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ เช่น ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติทนายความที่ได้รับการตั้งให้โดยรัฐ เป็นต้น

3.3.2 กฎหมายประเทศอังกฤษเกี่ยวกับสิทธิที่จะมีทนายความ

ในประเทศอังกฤษ ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความโดยไม่พิจารณาว่าจะมีฐานะอย่างไร และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทนายความในการให้ความช่วยเหลือจึงได้จัดตั้ง The Criminal Defence Service ในปี ค.ศ. 1999 โดยสามารถจ้างทนายความในสำนักงานทนายความเอกชนมาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นการทำสัญญาจ้างคราวละ 3 ปี มีเงินเดือนประจำที่ใช้เงินจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมาจ่ายให้นอกจากนี้ยังมีทนายความแบบรายคดีที่กำหนดค่าตอบแทนไว้ว่าจะจ่ายให้คดีละเท่าใดก่อนการให้การช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายของประเทศอังกฤษพบว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติให้รัฐจ้างทนายความจากสำนักงานทนายความเอกชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทนายความในการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาเหมือนอย่างประเทศอังกฤษ โดยการให้ทนายความจากสำนักงานเอกชนของประเทศอังกฤษน่าจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีทนายความที่มีความสามารถเท่าเทียมกับโจทก์ซึ่งอาจเป็นรัฐหรือราษฎรซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีเป็นโจทก์ยื่นฟ้อง (Seabrooke & Sprack, 1999 อ้างถึงในณรงค์ ใจหาญ, 2563, น. 115)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐตั้งแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยเริ่มรับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 173 ต่อมาได้รับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134 ทวิ ภายหลังมีการ

ยกเลิกบทบัญญัติดังกล่าวและเพิ่มเติมมาตรา 134/1 แทนที่ และภายหลังได้รับรองสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐในชั้นในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/1

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐตั้งแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงบทบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบัน จะพบว่า มีพัฒนาการที่ให้ความสำคัญคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเพิ่มมากขึ้น และบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐมีความสอดคล้องกับ UDHR และสอดคล้องกับ ICCPR ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสากล นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายรวมถึงคำวินิจฉัยของศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยจะบัญญัติไว้เฉพาะสิทธิในการมีทนายความ และสิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความให้โดยรัฐเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกา แต่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติในเรื่องสิทธิในการที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความไว้ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศอังกฤษพบว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้รัฐจ้างทนายความจากสำนักงานทนายความเอกชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทนายความในการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาเหมือนอย่างประเทศอังกฤษ

ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาสิทธิในการมีทนายความของประเทศไทยให้ถึงขั้นที่ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ ผู้เขียนเห็นควรแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายโดยกำหนดคุณสมบัติทนายความที่ได้รับการตั้งให้โดยรัฐ เช่น ต้องเป็นทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี หรือเคยมีประสบการณ์ทำคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มาให้ความช่วยเหลือ หรืออาจจะพิจารณารูปแบบของประเทศอังกฤษที่ให้มี Criminal Defence Service ในปี ค.ศ. 1999 ซึ่งสามารถจ้างทนายความในสำนักงานทนายความเอกชนมาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาใช้ในประเทศไทยเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการช่วยเหลือจากทนายความอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักอาวุธเท่าเทียมกัน (Equality of arms) อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (ร.ศ. 127). *ราชกิจจานุเบกษา*, 25(ตอนพิเศษ), 206-287. สืบค้นเมื่อ 29 กรกฎาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2451/009/206.PDF>

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2557). *สาระสำคัญกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR)*, สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/International_HR/2557/tran_ICCPR-2.pdf

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน = *Universal Declaration of Human Rights*, สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. <https://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1378954318.pdf>.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2553). คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7 (แก้ไขเพิ่มเติม)). กรุงเทพฯ: พลสยามพรีนติ้ง.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2554). หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง *UN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- คณิต ณ นคร. (2555). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จรัญ โฆษณานนท์. (2559). สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2563). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณรงค์ ใจหาญ และคนอื่น ๆ. (2540). รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2564). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 ภาค 3 - 4 (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์. (2563). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527. (2527). *ราชกิจจานุเบกษา*, 101(ตอน 127), 1-6. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2527/A/127/1.PDF>
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2532. (2532). *ราชกิจจานุเบกษา*, 106(ตอน 149), 4-11. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2532/A/149/4.PDF>
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539. (2539). *ราชกิจจานุเบกษา*, 113(ตอนที่ 16 ก), 6-9. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2539/A/061/6.PDF>
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542. (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(ตอนที่ 81 ก), 30-35. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2542/A/081/30.PDF>
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478). *ราชกิจจานุเบกษา*, 52(ตอนพิเศษ), 598-721. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/598.PDF>

สำนักงานอัยการสูงสุด. (2561). หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส 0007(ปผ)/ว 355 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561) ที่ อส 0007(ปผ)/ว 355 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 เรื่อง การสอบถามผู้ต้องหา กรณีมีทนายความหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2564. <http://www.ogad.ago.go.th/dagsu/images/stories/v61/v355.pdf>

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2562). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง) (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

The Library of Congress. (1932). *Right to counsel: Historical background*, Retrieved August 18, 2021. from <http://constitution.congress.gov>